

PRIORITETI U DANAŠNJOJ SURADNJI U STOČARSKOJ PROIZVODNJI ZAPADNE I ISTOČNE EUROPE

P. Caput

Uvod

U Budimpešti je u travnju 1991. održan »Round table on the livestock production sector in Eastern Europe as affected by current changes«. Tom prilikom stručnjaci FAO-a H. Jasiorowski i A. Nardone izložili su svoje poglede o oblicima suradnje u animalnoj proizvodnji između zapadnih i istočnih europskih zemalja pod naslovom »Priorities in the current East — West European cooperation in animal production« (Doc. 6/1).

Osvrnut ćemo se na bitne značajke ovoga izlaganja u namjeri da prido-nesemo našim razmatranjima o mogućoj i neophodnoj suradnji naše stočarske proizvodnje s razvijenim zapadnoeuropskim zemljama i u budućoj jednoj Europi.

Neke značajke sadašnjeg stanja

Istočna Europa raspolaže velikim bogatstvima u zemlji i stoci. U tom pogledu zemlje istočne Europe (osim SSSR) usporedive su sa zemljama Europske ekonomske zajednice (EEZ). To vidimo u podacima na tablici 1.

Tablica 1. — Bogatstvo stoke u različitim dijelovima Europe

		EEZ	Istočna Europa	SSSR
Po stanovniku:				
Poljoprivredna zemlja	(ha)	0.41	0.50	2.09
Goveda	(grla)	0.24	0.25	0.41
Svinje	(grla)	0.31	0.49	0.27
Ovce	(grla)	0.35	0.33	0.51
Perad	(grla)	2.64	3.29	4.18
Ukupno uvjetnih grla*		0.43	0.53	0.60
Po 1 ha poljop. zemljišta:				
Ljudi		2.44	2.00	0.46
Goveda		0.60	0.50	0.20
Svinja		0.76	0.99	0.13
Ovce		0.84	0.66	0.24
Perad		6.42	6.58	2.00
Ukupno uvjetnih grla*		1.07	1.07	0.29

* Goveda = 1.0, svinje = 0.5, ovce = 0.1, perad = 0.01

Isto tako je zanimljivo da nema značajnih razlika između ova dva dijela Europe u proizvodnji mlijeka i mesa po stanovniku (tablica 2).

Tablica 2. — Pokazatelji proizvodnje mlijeka i mesa

	EEZ	Istočna Europa (uključivši SSSR)
Mlijeko		
Po stanovniku	385	374
Po osobi aktivnoj u poljoprivredi	7.953	2.269
Po 1 ha poljop. zemljišta	1.093	219
Meso		
Po stanovniku	89.2	75.1
Po osobi aktivnoj u poljoprivredi	1.836.0	527.5
Po 1 ha poljop. zemljišta	249	44

Nema značajnih razlika ni u potrošnji kalorija i proteina (tablica 3).

Tablica 3. — Prosječna potrošnja kalorija i proteina po stanovniku

	EEZ	Istočna Europa	SSSR
Kalorije	3.443	3.415	3.399
Ukupno proteina g/dan	103	104	106
Animalnih proteina	63	55	55

Velike razlike očituju se u produktivnosti (po 1 ha poljop. površine i po 1 osobi zaposlenoj u poljoprivredi (tab. 2). Drugim riječima postoje velike razlike u djelatnosti animalne proizvodnje između Istočne i Zapadne Europe. Iz ovoga se može zaključiti da je u prošlosti u većini istočnih zemalja potrošnja mesa i mlijeka bila viša nego što je to dozvoljavao dohodak po stanovniku, ekonomski razvoj i djelatnost animalne proizvodnje. Razlog ovom raskoraku je politički.

Neke istočne zemlje poput SSSR-a povećavale su uvoz animalnih proizvoda u namjeri da slijede rast potrošnje na internacionalnom tržištu. Druge su pokušavale intenzivirati animalnu proizvodnju uvozom genetskog materijala i stočne hrane. To je uzrokovalo brzo povećanje uvoza koncentrata. Tako je u zadnjih 20 godina uvoz koncentrata rastao od 2 do skoro 30 milijuna tona godišnje. U istom vremenu zemlje EEZ zamijenile su uvoz koncentrata od 20 milijuna tona godišnje izvozom skoro jednakih količina.

Slabu točku u stočarskoj proizvodnji istočnoeuropskih zemalja čine i nezadovoljavajuće količine i kakvoća stočne hrane. Ovo se posebno odnosi na

koncentrate u kojima često manjka proteina te nisu obogaćeni potrebnim dodatkom aminokiselina, vitamina i drugog.

Genetski potencijal populacije stoke u istočnoeuropskim zemljama općenito je niži nego u Zapadnoj Europi. Stručne snage nastoje postići genetski napredak provedbom nacionalnih uzgojnih programa i uvozom. Mišljenje je FAO-a da u genetskom poboljšanju populacije stoke Istočne Europe glavno sredstvo treba biti uvoz živih životinja i sjemena. Lokalni selekcijski programi mogli bi imati manji doprinos.

Integrirano planiranje razvoja poljoprivrede i ulaganja

U raspravama o prioritetima u uspostavljanju suradnje između zemalja Istočne i Zapadne Europe u stočarskoj proizvodnji ističu se interno i eksterno tržište. To će u novoj situaciji najviše utjecati na budući razvoj poljoprivredne proizvodnje. Definicija tržišta i njegovih odnosa mora se utvrditi prije bilo koje tehnološke kooperacije. Moramo razmišljati o integriranoj politici planiranja u poljoprivredi u transformiranoj Europi. Političke promjene u Europi dovode do privremenog pada proizvodnje i životnog standarda u istočnim zemljama. Slobodne cijene dovest će do pada potrošnje, a krajnji rezultat je ravnoteža ponude i potražnje. Mnoge istočne zemlje odgađaju ovu neminovnost tako da uvoze hranu i plaćaju je drugom izvoznom robom. Tako cijene hrani ostaju na istoj razini unatoč velikoj inflaciji i visokim cijenama repromaterijala za poljoprivrednu proizvodnju. U takvim katastrofalnim ekonomskim prilikama nemoguće je prodati vlastite proizvode na tržištu. Tako su proizvođači sretni zbog političkih promjena, a nesretni zbog privremenih ekonomskih posljedica. Razumljivo je da u ovakvim prilikama proizvođači gube zanimanje za nove tehnologije povećanja proizvodnje.

U sadašnjim ekonomskim i političkim prilikama u zemljama Istočne Europe zanimanje zapadnih investitora za poljoprivrednu proizvodnju vrlo je maleno i ograničeno i to uglavnom na ulaganja u zaštitu bilja, veterinarske lijekove, dodatke stočnoj hrani, prehrambenoj industriji i sl. Zapadne kompanije zanima izvoz proizvoda, a ne zajednička proizvodnja.

Transfer novih tehnologija

Bez sumnje veće mogućnosti razvoja poljoprivrede (uključujući stočarstvo) u istočnoeuropskim zemljama mogu se postići transferom modernih zapadnih tehnologija proizvodnje. U tom pogledu istočne zemlje ne spadaju u zemlje u razvoju, jer poznaju tehnologije, imaju znanstveni i stručni kadar, ali suvremene tehnologije vrlo malo primjenjuju. Razlozi tome su brojni.

Zapadne kompanije zanima prenos novih tehnologija na Istok samo u slučajevima kad mogu realno računati na povrat ulaganja u budućnosti. Ovo je časa najaktivnije su farmaceutske kompanije, kompanije mehanizacije proizvodnje, te one koje se bave izvozom uzgojnog materijala (uključujući sjeme).

Istraživanje

U istočnoeuropskim zemljama ima veliki broj znanstvenih ustanova — instituta, centara i organizacija što se bave istraživanjima u poljoprivredi. Isto tako su brojni dobro naobraženi ljudi na području stočarske znanosti. Mnogi od njih obavili su praksu na Zapadu.

Laboratoriji i druga sredstva za istraživanje općenito su dobro opremljeni, ali nekoliko godina iza standarda na Zapadu.

Znanstveni radnici u animalnoj znanosti imaju jednu prednost u mogućnostima znanstvenog rada u odnosu na znanstvene radnike na Zapadu. To su velika dobra s velikim populacijama stoke.

Valja istaći mišljenje znanstvenih krugova Europe o načinu djelotvorne prakse i usavršavanja mladih istraživača iz istočnih zemalja na Zapadu. Bez sumnje to su zajednički istraživački programi i prisna suradnja među uključenim institucijama. Pri tome nije lako naći zajednički interes — teme istraživanja. Za sada primjeri zajedničkih projekata nisu brojni. Autori navode vrlo dobar i uspješan primjer zajedničkog istraživanja, odnosno testiranja različitih pasmina i tipova goveda u Poljskoj i Bugarskoj, što ga je organizirao FAO. Novijeg je datuma poljsko—talijanski eksperiment o prikladnosti talijanskih goveda za križanje s poljskim frizijcem. Cilj ovoga eksperimenta je otvoriti trgovinu na tom području između Poljske i Italije. Treba spomenuti i program testiranja mladih bikova švedskog frizijca u jednoj istočno europskoj zemlji. Nedostatak ovoga programa je što se sveo samo na jednostrano slanje sjemena, umjesto da se istovremeno testiraju i bikovi istočno europske zemlje u Švedskoj. Prepreka je što Šveđani ne nalaze dovoljno zanimanja za takav cjelovit program. Dobrim programom ocjenjuje se i zajednički Istok—Zapad program u suradnji Mađarske s Kanadom u uzgojnom planu holštajna.

Zaključne misli

Na temelju opsežne studije o prioritetima u sadašnjoj suradnji u stočarskoj proizvodnji Istočne i Zapadne Europe mogu se donijeti slijedeći zaključci:

1. Istočno-europske zemlje trebaju hitnu pomoć Zapada za poboljšanje efikasnosti stočarske proizvodnje. Ona uključuje strana ulaganja, transfer novih tehnologija i prisnu suradnju u istraživanjima i školovanju.

2. Istočna Europa ne treba internacionalnu pomoć kakva je pomoć koja se pruža zemljama u razvoju. Pomoć Zapada treba se temeljiti na normalnoj komercijalnoj bazi, poštujući obostrani interes i imajući u vidu da ćemo prije ili kasnije biti integrirani u jednoj Europi.

3. Sve snage treba danas usmjeriti da bi se odredilo mjesto poljoprivrede i stočarstva Istočne Europe u sadašnjoj i budućoj Europi. Problemi tržišta dolaze na prvo mjesto.

Ovo bi bili prijedlozi o suradnji u istraživanjima i znanstvenoj naobrazbi:

1. Usavršavanje mladih znanstvenika Istočne Europe treba prvenstveno usmjeriti na najznačajnije područje stočarske znanosti — biotehnologiju ili

točnije — genetski inženjering i molekularnu biologiju. Drugo područje, jednako važno, je makro i mikro ekonomija u vezi sa stočarskim organizacijama za uspostavljanje slobodnog tržišta i internacionalnog takmičenja. Treće značajno područje trebale bi biti moderna stočarska znanost i metode studija na sveučilištu.

Cilj bi morao biti bolja naobrazba i praksa budućih stručnjaka — savjetnika i upravitelja stočarske proizvodnje, prometa i prerade.

2. U stočarskoj genetici glavna je briga pomoći istočno-europskim zemljama pri donošenju pravih odluka za koje vrste i u kojoj mjeri će razvijati lokalne uzgojne planove, a u kojoj mjeri će uvoziti genetski materijal iz naprednijih zemalja. Ove se odluke moraju osnivati više na ekonomskim računicama, a manje na motivima ugleda. Treba imati na umu da će u integriranoj Europi biti osigurana slobodna razmjena genetskog materijala. To će pojačati konkurenciju na području stočarske genetike sa svim njenim posljedicama. Mogućnosti iskorištavanja velikih stada za genetske i uzgojne pokuse u istočnim zemljama u zajedničkim istraživačkim projektima postat će ubrzo predmet ozbiljnih studija.

3. Na području hranidbe stoke izgleda da je primarno izjednačiti metode procjene hranidbenih vrijednosti krme i primijeniti suvremene postupke u industriji stočne hrane u mikro i makro opsegu.

Poseban je i dugotrajan problem slaba kvaliteta grube krme u stočarskoj proizvodnji istočnih zemalja. U tom pogledu mnogo toga trebalo bi naučiti i primijeniti u istočnim zemljama.

4. Zdravstveno stanje životinja u istočno-europskim zemljama relativno je dobro, s obzirom na dobro organizirane veterinarske usluge. Dobru suradnju između veterinarske uprave i znanstvenika na Zapadu treba u novim prilikama pojačati putem FAO-a i OIE.

Na kraju treba istaći da će se i prijedlozi o integraciji stočarske proizvodnje u budućoj jedinstvenoj Europi iznijeti pred European Association of Animal Production (EAAP) i njene članice, koje već duže vremena izgrađuju suradnju obostranim razumijevanjem i prijateljstvom između Istoka i Zapada.

Primljeno: 26. 9. 1991